2008 жыл , 17-чи ИЮНЬ, ГЕУЮРГЕ КЮН. №№ 115-116 (17967)

ЗАМАН

ГАЗЕТ 1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАГЪАСЫ 6 СОМДУ

ПРЕЗИДЕНТ КОНКУРСДА ХОРЛАГЪАНЛА

Кёрмючледен сора алыучуланы саны ёседи

Арт жыллада республиканы халкъ мюлк бёлюмлеринде урунуу жигерликни кётюрюр, алчыланы производство жетишимлерин пропагандалар муратда республиканы Правительствосу бла Экономиканы айнытыу эм сатыу-алыу министерствосу Къабарты-Малкъарны Президенти А.Б. Каноковну саугъасы ючюн конкурс бардырыгъанлары ахшы тёреге айланнганды. Газетледе билдирилгенича, кёп болмай аны итоглары чыгъарылгъандыла эм лауреатла белгили этилгендиле. «2007 жылны бек айырмалы предприятиясы» деген номинацияда биринчи жерге «Терекалмаз» ачыкъ акционер общество тийишли болгъанды.

«Терекалмаз» Къабарты-Малкъарны бек эрттегили промышленность предприятияларындан бириди. Ол къыралны машинала ишлеучюлери, къурулушчулары, магъадан къазыучулары, геологоразведка ишле бардырыучулары хайырланыучу продукция чыгъарып тургъанлы жарым ёмюр чакълы заман болады. Аны продукциясын Россей Федерацияны алтмыш регионунда, Европаны, Азияны бла Африканы отуздан аслам къыралында хайырланадыла.

Жигер эм шуёх коллектив алмаз инструментле чыгъарыу, техника-экономика кёрюмдюлерин игиленДириу жаны бла Россей Федерацияны алмаз промышленностунда ишлегенлерини арасында дайым да алчыланы санында болады. Кертиди, къыралда жангы экономика тюрлюю башланнган ал жыллада бираз къыйналыргъа тюшген эсе да, ол рынок болумлагъа кесин жаращдыргъанды - заманны изламине кёре ишлерге кюлундан келлигин кёргюзталгъанды.

Акционер обществода урунуу низамны сакълаугъа, прогноз кёрюмдюлени игиленДириуге, заказланы заманында толтруугъа эм иелерине тапдыруугъа баш магъана бериледи. Ол а ишни хайырлылыгъын ёсдюрюрге, продукцияны чыгъарыр ючюн этилген къоранчланы азайтыргъа, адамланы иш хакъларын кезиуюнде берирге себеп болады.

Ахыры 2-чи бетдеги.

Суратны **А. ЕЛКАНОВ** алгъанды.

«Терекалмаз» заводну алмаз жаращдыргъан цехинде.

Къурулуш

Тёгерекни къууатлайдыла

Нальчикни администрациясыны бойсунуунда болуп туруп, артда ачыкъ акционер обществоГъа айландырылгъан «Ремонт-къурулуш управлениясы» коллективи кёп тюрлю жумушла тамамлайды. Аны специалистлери республиканы ара шахарын тапландырыуда, жолланы къыйырларын бегитиуде, тротуарлагъа пликтала салыуда жигер урунуну юлгюсюн кёргюзтедиле.

Ол иш бла кюрешген бригадала Нальчикдеги паркны аллеяларын кенгертиу, жасау бла байламлы жумушланы жетишимли тамамлайдыла. Шахар округну администрациясы бла ал келишимге кёре, юсюбюзде жылда алай 50 минг квадрат метр жерде этилликди.

Акционер обществону генеральный директоруну орунбасары Боташланы Идрис билдиргенге кёре, паркны ара аллеясы кенгертилип, анда 2000 квадрат метрде, Комсомольская аллеяда да эки минг квадрат метрде, алайгъа келген жолчукълада, Парковая орамда 2300 квадрат метрде пликтала салынгнгандыла, бордюрла орнатылгъандыла, тийре бек ариу бола турады.

- Шёндю иш кыыстау баргъан кезиудю,-дегенди Идрис Исмаилович. - Энди пликтала салынырыкъ жерни мурдору къазылып, зыгъыр, юзмез къуолуп, тёрт минг квадрат метрде хазыр этилгенди. Ол жумушла Жабелланы Салих, Тембулат Иванов, Роман Ганибов эм Текуланы Хасан башчылыкъ этген бригадалагъа буюрулгъандыла. Аланы къайсы бири да тырман эшитмезча урунадыла...

Боташ улу ышандыргъанына кёре, къурулушчула сёзлерине табыллыкъдыла. Хайыр да аслам тюшюрюлюп, адамланы иш хакъларын кёбейте барырча онг да боллукъду.

КЪАЙГЪЫРМАЗЛАНЫ Борис.

Фестиваль

Стамбулдан - хорлам бла

Хар жыл сайын бизни сабий тепсеу ансамбльле, тюрлю-тюрлю эришиуледе, фестивальлада биринчи жерле алып, таматаларын, халкъны да къуандырыгъанлай келедиле.

Кёп болмай хореограф, этнограф Къудайланы Мухтар башчылыкъ этген «Ас-алан» бла Тырнауузну ансамбльлерини келечилери Босфор жагъада бардырылгъан «Тюрк дуниясы» сабий тепсеу фестивальдан хорлам бла къайтхандыла.

Мухтар айтханнга кёре, бу халкъла аралы байрам Стамбулда 1996 жылдан бери бардырылады. Къудай улуну сохталары андан дайым да хорлам бла къайтадыла. Бу жол балетмейстер ары эки ансамбльден да бирге 13 сабийни элтгенди. Ала «Эльбрус» деген тепсеуню кёргюзтгендиле.

- Бу бурунгулу тепсеуню. Элбрусну кёп тюрлю аты барды. Бири да тас болмазча элтгенме бу жол. Тепсеуню кесини юсюнден а 1810 жылда белгили алимле Клаппрот бла Бларамберг жазгъандыла. Сора, сабийле аз болгъанлыкъгъа, тепсеу аны ючюн бузулмагъанды, - дейди Къудай улу.

Хар фестивальны кесини борчу, магъанасы барды. Тюрклюе аны жууукъ халкъланы тиллерин, тепсеулерин, миллет кийимлерин да сакълар ючюн бардырадыла. Ары Къазахстандан, Къыргъызстандан, Татарстандан, башха жерледен да келедиле келечиле.

- Аланы сахна кийимлери бек ариудула, байдыла, тепсеулери уа бурунгулу угъай, бюгюнгюлеге жууукъдула. Алай фестивальны къурагъанла уа: «Фольклор, фольклор!» - деп, жаланда адет-тёрели тепсеулени излейдиле,-дейди Мухтар.

Дагъыда анда, уллу, белгили тюрк миллетледен сора, аз санлы халкъланы келечилери бла да тюбешедиле. Сёз ючюн, шорцла, элеутла, караимле да бар эдиле. Мухтарны айтханына кёре, караимлени тиллери бизникине эм жууукъду. Алада да «ц», «ч» диалектле бардыла.

Фестивальны къурагъанла хар келген делегация кёргюзтген тепсеуню неге аталгъанын белгилерлерин излейдиле. Ол жаны бла коллективле къарыусуздула. Кёп жылланы Къудайланы Мухтар ол соруугъа жууап табаргъа кюрешгенлей келгени ючюн бет жарыкълы болуп къайтыр турады андан.

Бу жол да ол Тюркден эки алгъышлау къагъат бла юч майдан келтиргенди. Бирин фестивальда биринчи жерни алгъанлары ючюн, экинчисин Къудай улугъа бурунгу тепсеулени салгъаны эм макъамланы сакълагъаны ючюн бергендиле. Ючюнчюню уа Мухтарны 70-жыллыкъ юбилейи бла алгъышлай такъгъандыла.

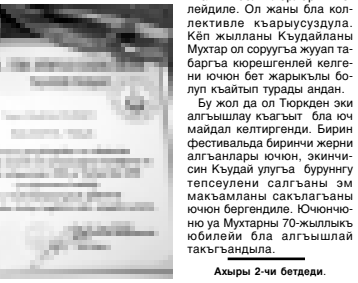

Ахыры 2-чи бетдеги.

СЕЙИРЛИК ТЮБЕШИУ

«Таулула бла японлуланы бирге ушагъан затлары кёпдю»

Ай-ки-дону федерациясыны президенти Тэцутака Сугавара Японияда Къабарты-Малкъаргъа бу жол бла ючюнчю кере келеди. Биринчи кере ол 2005 жылда болгъанды бизде. Аны бери келиуюню сылтауу - порбежичи Бачиланы Хамзат бла танышып, аны ишлегенине къарауду.

Тэцутака Сугавара японлуланы боевой искусстволарыны ай-ки-до тюрлюсю бла кюрешгенли 47 жыл болады. Ол 7-чи данны иесиди. Ай-кидо, ол бизге ангылатханына кёре, фехтованияды. Японияда аллай школ ишлегенли 600 жылдан атлагъанды. Алада аны билиу миллет тёреди.

Тэцутака жашлыгъында окъуна япон къылычны тарыхын билирге сюйгенди. Кёп къыраллада болуп, бичакъны, сюнгюню, дагъыда алагъа ушаш саутуланы юслеринден кёп тарых магъаналы материалла жыйышдыргъанды. Бир жол Москвада болгъанында уа ол Бачиланы Хамзатны юсюнден эшитгенди. Андан сора аны бла танышыргъа сюйгенин билдиргенди.

Японлу къонакъ, Акъ-Суудан сора да, Чегем чучхурлада, Минги тауну тийресинде, Огъары Малкъарда да болгъанды, анда жашагъанла бла тюбешгенди. Ол орус тилни билмейди, алай таулуланы бир -бир сёзлери уа японлуланыкъылагъа ушагъанларын белгилегенди. Бизни республикагъа келиуню экинчи сылтауу да олду. Андан сора да, дегенди ол, таулуланы бла японлуланы ёлген адамны асырауда да бирге ушагъан кёп зат барды.

Къонакъгъа Хамзат бичакъны, сюнгюню да этиуню амалларын башындан аягъына дери кёргюзтгенди, аны къалай эм неден этгенин айтханды.

Тэцутака Сугавара Бачиланы Хамзатда къонакъда.

Японияда гюрбежичиле кёпмюдюле, алагъа къыралны жанындан болушлукъ этилемиди, деген соруугъа Тэцутака былай дегенди:

- Бизде эки жюзге жууукъ гюрбежичи барды. Алай ала артыкъ бай адамла тюйюлдюле. Къыралны жанындан да уллу болушлукъ этиледи деп билмейме.

Минги тауну тийресинде, Чегем чучхурлада, дагъыда республиканы башха жерлеринде болуп, эллиле бла тюбешгенсиз, аланы юслеринден да оюмугъузну айтсагъыз эди, деп тилегенбиз. Тэцутака: «Къайры барсакъ, къайда болсакъ да бизге тюз туугъан къарындашларынча тюбейдиле, сизни халкъ сейирликди, хар къайда да айран бла сыйлайдыла. Бирлеринде ол кюшлюдю, башхалада уа татлыракъ. Болсада эки тюрлюсю да бек игидиле.

Бизни бу жолгъа дери келгенибиз бла кетгенибиз бир болуп тургъанды. Энди уа эки кюнню турлукъбуз мында, Хамзатны къалай ишлегенине башындан аягъына дери къарарыкъбыз. Хамзат бизден бир затны да жашырмайды, хар затны да жик-жиги бла айтады».

Алгъан жол келгенинде, японлу къонакъ Огъары Малкъаргъа да барып, анда кешенелени, бурун заманладан къалгъан къалаланы да суратха алып, Японияда китап этип басмалагъанды. Аладан бирин ол Хамзатха да келтиргенди.

Къонакъны биргесине бизни республикагъа Москвада «Буюкан» клубну президенти Илья Солоницын, Нальчикде Ай-ки-до клубну президенти Евгений Парамонов да келип айланадыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Суратланы автор алгъанды.

БАШЛАМЧЫЛЫКЪ

Терекчикле терк айныйдыла

Гитче эм орталыкъ бизнес эл мюлк бёлюмде да кюнден-кюннге кюч ала, предпринимательство бла кюрешгенлени санына къошула барады. Бир жаны бла жангы ишчи жерле къураладыла. Алчы сынауну, жангы технологияланы болушлугъу бла файда тюшюрюню ёлчеми да ёседи.

КъМР-ни Эл мюлк эм ашазыкъ министерствосуну кёргюзтюую бла Зольск районну «Псынадаха» эл мюлк кооперативинде терк хайыр берлик терек бахчачылыкъны айнытыуну мадарлары этилediле. Шаплерлеге (таханалагъа) тагъылып ёсдюрюлген алма терекле, «Кавказ» федеральный жолгъа къаршы жерде, сынау халда эки гектарда салынгандыла. Аны коллективини таматасы – белгили предприниматель Леонид Озроков айтханнга кёре, ол участкада тизгинле арасында заранлы хансла да кетерилип, терекчикле терк айнып барадыла. Келир жылда бахчаны иги да кенгертиую къайгъысы шёндюледен кёрюледи.

Бу башламчылыкъны хайыранлыргъа деген акъылда болгъанларын башха предпринимательле да айтхандыла. Аланы арасында терк айнырыкъ тереклени терраса амал бла тау этекледе ёсдюрюп кёрюргге таукел болгъанла да бардыла.

ТАТЛЫХАНЛАНЫ Борис.

«Заман» - сизни газетигизди!

Жазылыу - 2008

Огъары Малкъарда «Заманны» бек сюйюп сакълайдыла.

Хурметли жамауат!

«Заман» — миллетибизни жангыз газетиди. Аны бетлеринде малкъар халкъны культурасыны, тарыхыны, бюгюннгю жашауууну, айтхылыкъ адамларыны, жетишимлерини эмда жарсыуларыны юсюнден басмаланнган тынгылы материалланы сиз бир башха изданияда табаллыкъ тюйюлсюз.

Алайды да, себеп болугъуз кесигизни газетигизге, жазылыгъыз! Сокъуранмазсыз, тюз сайлау этгенигизге тюшюнюрсюз.

«Заман» газетни редколлегиясы.

Бизни индексибиз - 51532

ДУНИЯДАН ХАПАРЛА

Уллу проблемаланы сюзгенДиле

РФ-ни Президенти Дмитрий Медведев халкъла аралы банкны башчысы бла тюбешгенде сёз дунияда бир къырал тамамлаялмазлыкъ проблемаланы юслеринден баргъанды. «Аллай глобальный проблемаланы кетериу, ала заран келтирмезча этиу дуния сообществону ишиди, биз аллай проблемаланы кетериуге ырысхы бла болушургъа угъай демегенбиз, болушхан да этебиз», - дегенди Россейни къырал башчысы.

Жангы материалланы махтагъанды

Правительствону башчысы Владимир Путин авиациягъа бек керек болгъан жангы материалла чыгъарыучула бла тюбешгенди эм аллай материалла бла шагъырей болгъанды. «Авиацияны жангы, дуния эндиге дери болмагъанча тутхучлу материалла бла жалчытыу баш ишледен бириди, миллет проектледе да айтылгъанды аны юсюнден», - дегенди премьер-министр.

- Къырал башчыла алышынсала да, миллет проектле уа алышыныкъ тюйюлдюле, ала жашауда бардырылыргъа деп жаращдырылгъандыла, жетер чакъны ахча бла да жалчытылгъандыла, - дегенди Владимир Путин тюбешиуде, жангы материалланы игиликлерин энчи халда белгилей.

«НАТО керек тюйюлдю бизге»

Север Альянсны секретарыны Киевге келгенин жаратмагъанла къурагъан митингледе эм демонстрациялагъа къатышхан мингле бла саналгъан адамла айтып къычырыгъан чакъырыуланы, лозунгланы магъаналары алайды. Халкъны 60 процентинден асламысы Украинаны бу аскер блокга къошулурун сюймейдиле. Правительство уа ол блокну къыралгъа «игилигин» пропагандалаугъа дуния бла бир ахча къоратхандыла.

Улутхачылыкъ игиликге жетдирмез

Москваны Басманный сюдю Ич ишлени министерствосуну улутхачылыкъгъа оперативный халда къажау кюрешген бёлюмюню эки къуллукъчусуна тюрмеде иги кесек заманны олтуртургъа деп оноу этгенди. Жууапха тартылгъанла 1,5 миллиом сом улутха алгъандыла деп терсленнгендиле.

«Алтын салам

Къытайлы алимле пиринчни саламындан «биогаз» деген уллу ючюю болгъан отлукъ чыгъарыуну амалын тапхандыла. Ол отлукъ космос ракеталаны учургъа да жарарыкъды.

Къырында жыл сайын 600 миллион тонна сырьё (пиринч салам) жыйылады. Андан да кёп салам жыярча этер муратлыдыла къытайлы алимле. Пиринч да аныча кёп боллукъду – ол а халкъгъа аш.

Басмагъа **ХУЧИНАЛАНЫ Ануар** хазырлагъанды.

ПРЕЗИДЕНТГЕ ПИСЬМОЛА

Иш хакъны жангыдан тергерикдиле

2008 жылда 1-чи февральдан бюджетниклени барысыны да айлыкъларын 14 процентге кёбейтенди, алай ол торлю иш бизде этилмегенди. Аны юсюнден бизи амбулаторияны таматасына эм Чегем районну саулукъ сакълау бёлюмюне бир ненча кере жарсып баргъанбыз, алай алыкъа андан хайыр чыкъмагъанды. Быллай иш нек болгъанын билирге болушлукъ этеригигизни тилейбиз.

Шалушка элде амбулаторияны коллективи.

КъМР-ни саулукъ сакълау министри **В.Г.БИЦУЕВНИ** жууабы:

- 2008 жылда 1-чи февральдан айлыкъ иш хакъны 14 процентге кёбейтирге керекли ахча 2008 жылгъа муниципальный бюджетлеринден ахча алып ишлегенлени жалналарын кётюрюргге керекли ырысхы фондну кёбейтирге эм иш хакъ бла бирге кёлдендириу тёлеулени да бериргге деген предложенияла берилген эдиле.

Кёлдендириу тёлеулени ёлчемлери эм аланы бериуню болумлары коллектив договорла, келишимле жарашдырылып эм профсоюз органны да юомлары эсге алынып тохташдырыладыла. Кёлдендириу тёлеулени ёлчемлерин эм болумларын саулукъ сакълауну, хар учреждениясы кесича, хар ишчи борчларын къалай толтургъанын эсге алып, белгилейди.

Чегем муниципальный районну башчысы 2008 жылда 4-чю мартда иш хакъ фондну 14 процентге кёбейтиу бла байламлы 53-чю номерли буйругъун чыгъаргъанды. Ал тергеулеге кёре, ол тюрлю къорранчлагъа 1734,4 минг сом керек боллукъду. Бу вопросну тамамлауну ахырына дери жетдирир ючюн, бюджетге ахча бёлюню болжалын 4-чю кварталдан артха кёчюрюрге тюшгенди. Июнькъа башлап 14 процентге кёбейтилген айлыкъ берилип башланырыкъды. Аны бла бирге уа, жангы тергеуге этилип, февральдан бери тёленмей тургъан ахча иелерине тюшерикди.

Миллет проект

Жанхотия элни орта школу Бахсан районда бек игиледен бириди. Аны Билим бериуню район управлениясы да белгилегенди, аны юсюнден ол быйыл республиканы билим берген учреждениясына орасында бир миллион сом грант алгъанладан бири болгъаны бла байламлы да айтыргъа боллукъду. Бизни корреспондентибиз школну директору Сотталаны Омарны жашы Борисге тюбеп, аны бла ушакъ этгенди.

«Эм иги шахар школла бла окъуна эриширге таукелбиз»

- Борис Омарович, сизни школугъуз тышындан къарагъанда окъуна кёп болмай ишленгенге ушайды?

- Жуукъ заманда аны 35 жыллыгын белгиленирикбиз. 1974 жылгъа дери жанхотияны сабийле къоншу Лашкута элни эски школуна жюрюп окъугъандыла. Бизникин ишлегенлеринден сора лашкутаны сабийле дерслеге бери жюрюп башлагъандыла. Элбрус район къуралгъандан сора уа Лашкутада кесленини школлары ишлеп башлагъанды. Аны хайырланыргъа бергинчи, бизде тёрт жюзге жуукъ окъуучу болуучу эди, бусагъатда экю жюз къыркъ окъуучу барды.

1992 жылда бизни школубузну мурдорунда республикада биринчи болуп школ-сабий сад окъуу комплекс къуралгъан эди. Ол а бу жерли эл мюлк предприятие сабий садны кечиндиралмагъаны, аны уа бизни балансыбызгъа бергенлери бла байламлы эди. Баллангган классла ары кёчюрюлген эдиле, алай бла школгъа дери эм баллангган билим бериуню блогу къуралады. Быллтыр а ол экиге юлешиннгенди: сабий садлагъа къауумла айырылгъандыла, школгъа дери билим бериуню учреждениясы уа кеси аллына болгъанды. Алай анга ахча бизни юсюбюз бла бёлюнеди.

- Школугъуз керекли затла бла къалай жалчытылынгъанды?

- Шёндюгю кезиуге кёре аман тюйюлдю. Бизде окъутуну кабинет системасы хайырланылады. Биз, Бахсан районда биринчи болуп, компьютер класс ачханбыз. Ол эртте болгъанды, компьютерлени уа Бийик тау геофизика институтну ол заманда директору Залийханланы Чокканы жашы Михаилны хайырындан алгъан эдик. Андан сора бизи аланы бютюнда жангыларына алышындыргъанбыз. Баш магъана берилген «Билим бериу» деген миллет проектге кёре быттыр биология кабинетге оборудование сатып алгъанбыз.

Энди уа бизи грант къытханыбызды сора школубузну шёндюгюню бек жангы оборудование бла тынгылы жалчытыргъа онг чыкъгъанды. Ол а окъутуу-юйретиу ишни андан ары айнытыргъа эмда игилендиригге уллу себеплик этеригди.

- Бюгюнлюкде аны юсюнден кёп айтыла тургъан инновация иш къалай къуралгъанды?

- Бизни элде культура учреждениясы болмагъанлары себепли школ билим бериуню бла юйретиуню битеулю бир системасы бла бирге социокультура арасыча ишлейди. Ол система классдан тышында дерслени сети бла бирге битеулю интеграцияны бла къошакъ билим бериуню, окъутууну кезиуюнде шёндюгюню технологияланы хайырланыргъа онг берик сырысхы мурдорну айнытыуну принципине кёре къыралгъанды.

Биз сабий чыгъармачылыкъны рабан арасы, Заманюню эм Кёнделен эллени музыка школлары, Лашкутаны Культура юйю, кесибизни эл библиотекабыз бла этилген келишимге кёре, бирге къаты байламлыкъда ишлейбиз. Ол а окъуучуланы интеллект эм эстетика ислемлерин жалчытыргъа, атааналаны тилекларин толтурургъа онг береди. Литература ингирле эмда окъуула, конкурсла, концертле бардырыладыла, китап кёрюючле, дагъыда башха ишле бирге къураладыла.

- Сизде окъуучулагъа профильли билим бериу бардырыламыды?

- Бардырылады. Сабийле артда аллыкъ иш усталыкъларын тюз сайларгъа эмда бийик неда орта энчи билим берген окъуу юйге кирирге иги хазырланырлары ючюн, бюгюнлюкде ол бек керекди. Мындан экю жыл алгъа элективный курсланы кийиргенбиз, андан сора билим бериуню ючюнчю бакъычында профильли класс ачханбыз. Бу естествоluу – илму классда бир ненча къатыш предметлени окъутадыла: физикаланы, химияны, математиканы, биологияны. Ол предметлени усталары автор программала жарашдыргъандыла, фахмулу сабийлеге «Талант» деген направлениягъа кёре ишни къурагъандыла. Окъуучуланы «Озарение» деген илму обществоларыгъа секция дерслени программаларына кёре ишлеу жаны бла да сынау бардырылады. Жыл сайын бери 45-ден 65-те дери окъуучу жюрюйдю, ол а аланы битеу санына кёре тёртден бирин тутады.

Фахмулу сабийле бла ишлеуню хайырлылыгъыны кёрюмдюлеринден бири - тюрлю-тюрлю конкурслада, олимпиадаларда, марафонлада хорлагъанланы бла алчы жерге чыкъгъанланы саны жыл сайын ёсе баргъаныды. Сёз ючюн, арт юч жылны ичинде республиканы предмет олимпиадаларда бизни окъуучуларыбыздан онусу алчы жерлени алгъандыла. «Келир заманнга атлам», «Сигма», «Чтения памяти В.И. Вернадского» деген илму-практика конференциялада школчуланы «Жашлыкъ. Илму. Культура» деген битеуроссей конференциялырында алчы жерлеге чыкъгъан школчуларыбыз кёпдюле. Огъарыда айтылгъан кезиуню ичинде бизни сабийлерибиз битеу да 50-ден артыкъ алчы жерлени алгъандыла.

- Сизни окъуучуларыгъызны билимлерини качествосуну юсюнден не айтыргъа боллукъсуз?

- Бошала тургъан окъуу жылны ахыр итоглагын биз алыкъа билмейбиз, былтыр а бир кыырал эзгаменнге кёре, бизни школну бошагъанла битеу предметледен Бахсан районда бек игилеге саналгъандыла. Билим бериуню качествосуну кёрюмдюсю - 50, окъууда жетишим а - 98 процент болгъанды. Школну бошагъан онсегиз адамдан алтысы майдалла алгъандыла. Процент жаны бла алып къарагъанда, битеу школну бошагъанланы санында боладыла.

Бизде химиядан аламат устаз, билим бериуню сыйлы ишчиси Тамаланы Таукъаны жашы Хамит ишлейди. Аны предметинден бизни окъуучуларыбыз районда бек игилеге саналадыла. Малкъар тилден бла литературадан окъутхан устазыбыз Сотталаны Зухура Абдуловнаны да белгилемей къояргъа жарарыкъ тюйюлдю.

Жаппуланы Фатима Ибрагимовна башланнган школну перспективалы жаш устазыды. Къыуса заманны ичинде ол кесини кабинетин, ким да сукъланырча, бек аламат жарашдырыгъанды, биринчи кюнден окъуна сабийле бла инновация режимде ишлейди.

Физкультурадан устаз Согаланы Хабибуллахны жашы Шамил устаз болургъа туугъанды, дейдиле. Дерслени кезиуюнде ол бизни битеу спорт сооруженияларыбызны толусунлай хайырланады: спорт залны, футбол эм башха майданлары бла школ стадионну. Сабийле бла, дерследен тышында да ол кёп иш бардырады. Бизни школну музыка башчысы Ахматланы Эльвира Хадисовна битеу кючюн, билимин да сойген ишине берген ачалай жашайды, къайсы сабийни да хунерине, фахмусуна кёре ачыкълай биледи. Ол юйретген сабийле жыр конкурслада бла фестивальлада ахшы жетишимлеге жетишедиле. Завуча Мызыланы Надежда Зейтуновнаны, Отарланы Аминат Юсюповнаны, директорну мюлк жаны бла заместители Гулийланы Салихни жашы Геннадийни юслеринден да кёп махтау сёз айтырчады. Школну тутуругъу аладыла десек, артыкъ боллукъ тюйюлдю.

- Окъуучуларыгъыздан а школгъа махтау келтиргенле бармыдыла?

- Бизге бек уллу саугъа психологиядан Москвада болгъан конференцияда школубузну онбиринчи классыны окъуучусу Жаппуланы Жамиляны хорламы болгъанды. Фахмулу сабийлени алгъаракъла районда болгъан слётларында да ол бек иги окъуучугъа саналгъанды. «Алтын ауаз», «ХХI ёмюрню ауазлары», «Эртten жулдуз» деген жыр конкурслада Тебердиланы Зухура, Гюлюйланы Бэлла, Абдуллаланы Фатима хорлап, алчы жерлеге чыкъгъанды. «Мен сени сюеме, Россей!» деген район конкурсда быйыл биринчи жерни алгъан алтынчы классны окъуучусу Айна Шогенова школну жангы жулдузчугъу болгъанды. Бизни сабийлерибизни башха жетишимлери да бардыла.

- Борис Омарович, сиз директорча келир заманлада педагог коллектив бла бирге жетиширгге сюйген къаллай муратыгъыз барды?

- Жарсыугъа, бизни Жанхотия элибиз алыкъа иги айнымагъанды. Мында, бизни айнауубузгъа ахшы себеплик этерча, ала бла къаты байламлыкъ тохташдырлыкъ предприятияла, учреждениялаа жокъдула. Къалай-алай болса да, бизни ол школубузда шахар школладан артха къалмаз ючюн, битеу къолубуздан келгенни этергге кюреширикбиз. Алай десем да, бюгюнлюкде биз ала бла эриширгге боллукъбуз, аланы даражаларына чыгъаргъа жуукъкъана келебиз.

Ушакъны **Анатолий САФРОНОВ** бардыргъанды.

Кёрмючледен сора алыучуланы саны ёседи

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеги.

- Шёндю бизни акционер обществода 600-ден аслам адам ишлейди. Аланы хар бири кеси жеринде уста специалистди, ышанылгъан жумушну шарайыпсыз толтурур ючюн, къолундан келгенни аямайды. Ол себепли клиентлерибизни тас этген угъай, аланы санына къошула барадыла. Заказларын качествоluу эм келишимлеге тохташдырылгъан болжалда тапдыргъаныбызгъа ыразы болгъанларын билдирип, кёпле ыспас къагъытла да жиберediле, - деп билдиргенди предприятияны генеральный директору Адальби Тлеужев. – Производство кёрмомдоленни юсленриндеги сакъта, ала да аман тюйюлдюле. Сёз ючюн, озгъан жылда кёп къалмай 600 миллион сом багъасы продукция чыгъаргъанбыз. Айлыкъ иш хакъны орталыкъ ёлчемин сегиз минг сомдан атлатханбыз.

Ушакъ нёгерибиз предприятияны маркетинг службасыны ишине ыразылыгъын энчи белгилегенди. Анда ишлеген лени тири къармашланларыны хайырындан предприятияны продукциясы Россейде, республикада, тыш къыралада бардырылыучу конкурслада, кёрмючледе кёргюзтюледиле, дипломлагъа, майдаллагъа тиймишли боладыла. Ол а терекчилени товарларын пропагандалау бла бирге жангы клиентле табаргъа, хайыблы келишимле этергге себеп болады.

Озгъан жылны сентябрь айында РФ-ни ол замандагы Президенти В.В. Путин Юг Араб Республикагъа шуёх халда баргъанында эки кыыралны арасында экономика эм сатыу-алыу келишимлеге кёп аман тюйюлдюле. Сёз ючюн, озгъан жылда кёп къалмай 600 миллион сом багъасы продукция чыгъаргъанбыз. Айлыкъ иш хакъны орталыкъ ёлчемин сегиз минг сомдан атлатханбыз.

Ушакъ нёгерибиз предприятияны маркетинг службасыны ишине ыразылыгъын энчи белгилегенди. Анда ишлеген лени тири къармашланларыны хайырындан предприятияны продукциясы Россейде, республикада, тыш къыралада бардырылыучу конкурслада, кёрмючледе кёргюзтюледиле, дипломлагъа, майдаллагъа тиймишли боладыла. Ол а терекчилени товарларын пропагандалау бла бирге жангы клиентле табаргъа, хайыблы келишимле этергге себеп болады.

Озгъан жылны сентябрь айында РФ-ни ол замандагы Президенти В.В. Путин Юг Араб Республикагъа шуёх халда баргъанында эки кыыралны арасында экономика эм сатыу-алыу келишимлеге кёп аман тюйюлдюле. Сёз ючюн, озгъан жылда кёп къалмай 600 миллион сом багъасы продукция чыгъаргъанбыз. Айлыкъ иш хакъны орталыкъ ёлчемин сегиз минг сомдан атлатханбыз.

Юсюбюздеги жылны биринчи кварталында уа терекчи алмазчыла кесленини продукцияларыны бир ненча тюрлюсюн Урал округда бардырылгъан «Металлы Сибири» конкурсха элтген эдиле. Андан да предприятияны кеслечилери дипломла эм майдалла алып къайтхандыла. Аны бла бирге ала бир ненча жангы келишимле этгенлери коллективни бютюнда къуугъандыргъанды.

Башда айтханыбызча, КъМР-ни Президенти Арсен Каноковну саугъасы ючюн бардырылгъан конкурсда, озгъан жылны итогларына кёре, республиканы промышленностунда «Терекалмаз» ачыкъ акционер общество биринчи жерге эм «2007 жылны бек айырмалы предприятиясы» деген атха тийишли болгъанды. Коллективни ишчилери, инженер-техника къуллукъчулары предприятиялары бла ёхтемленедиле, берилген бийик багъагъа жууапха быйыл бютюнда жигер урунургъа эм жангы жетишимлеге жетергге таукелликлерин билдиргендиле.

Ала берген сёзлеринде кертичи да боллукъларына юсюбюздеги жылны биринчи кварталны итоглары да шагъатлыкъ этедиле – битеу техника-экономика кёрюмдюле жаны бла юч айны прогноз кёрмомдолери артыгъы бла толтурулгъандыла. Ал тергеулеге кёре, жарымжыллыкъ кёрюмдюле да къуугъандырлыкъдыла.

ЖАШАРБЕКЛАНЫ М.

МАГЪАНАЛЫ ТЕМАГЪА УШАКЪ

Соргъан айып тюйюлдю...

Мечукъаланы Лида бухгалтер усталыкъны алгъандан сора Урнууну эм социальный айнытыуну министерствосунда кёп жыл санлары специалист болуп ишлегенди. Билимин ёдюрюргге сойюп, Грозный шахарда педагогика институтну экономика эм управление факультетин да заочно бошагъанды.

Лида сынауу, билими болгъан адамды. Ол бюгюнлюкде Пенсия фондда ишлейди. Аллына келген адамны жарсыуун тынгылы этинчи тынчаймайды.

Ол, ахшы специалист болгъанындан сора да, юч сабийни анасыды. Юйюрде, ишде да бирча жетишип, ыспасха тийишли болгъанды.

Бюгюн Лида редакцияны къонагъыды.

- Сизни бёлюмню иши не бла байламлыды?

- Бизни бёлюм адамлагъа, organизацияларга да болушлукъ этеди. Кёп жылланы ишлеп, пенсия алыр жыл санныга жеттен эсе, ол а, айхай да, кимге да къууанчды. Анга болушлукъ этаза эсек, бизге да кесибизни борчубузну толтургъаннга санайбыз.

Кёбюсюнде бизни адамларыбызы пенсиягъа чыгъа туруп, къагъытлаштырыр тюз къурай билмейдиле. Кёпле, жарсыугъа, законланы игиангылаямайдыла. Кертисин айтханда, ала асыры терктерк алышынгъандан, кесибиз да кёп окъуп, кюреширгеи алай юйреневиз. Ол жаны бла бир тюрлю сорулары болгъанла да бизге сёлешип неда келип билирге боллукъдула.

- Адам, сёз ючюн, какъыуда учреждениядагы ишлей эсе, пенсиягъа чыгъа туруп, анга къаллай документле керек боладыла?

- Хар жылдан аланы ишлеген жерлеринде бухгалтерияладан стажларыны бла страховой взносларыны юсюнден бизге бildириуле келедиле. Ала уа барысы да компьютерге тюшедиле. Хар адамны страховой лицевой счёту барды. Взносланы ёлчеми да алагъа кийириледи.

Пенсия фонд жыл сайын ишлеген адамлагъа къагъытла жиберди. Ма ол къагъытлада лицевой счёту кёргюзтюледи. Документле Москваны Пенсия фондундан келедиле. Ол къагъытланы жаланда адреслери терс жазылгъан адамла алмазгъа боллукъдула. Ала да, Пенсия фондха келип, аны юсюнден соругъа эркиндиле.

Жыл саны пенсиягъа чыгъар заманы жууукълаша келген адам а къагъытланы къурауну созаргъа керек тюйюлдю. Документлени бери бир он-онбеш юкюн алгъаракъ экюча келтиргге игиди. Алада жетишмеген неда тюз этилмегенлери болургъа болады. Аны себепли специалист сизге ол затланы айтыпангылятырыкъды.

Сора бизге таулуна да аз келедиле. Аны не ючюн айтама. Адамларыбызны арасында предприниматель ишлеп бла кюрешгенлерибиз да бардыла. Алай, бери келип, законнга тийишлиликде нени къалай этселе тап боллугъун билирге ашыкъмайдыла.

- Предприниматель ишни сагъынгъандан ары аланы эркинликлерини юсюнден толуракъ айтсанг эди.

- Биринчиден, мен нени белгилергге сюеме - аланы кёбюсю фиксированный (закон бла этилген) ахча ёлчемни предприниматель болуп тургъан кезиулеринде Пенсия фондха тёлеуню налог сунадыла. Ол а алай тойюлдю. Аны ахчаны тёлеп тургъан заманы стажгъа саналады. Пенсиягъа чыгъа туруп, ол тергелген этеррикди. Алай бла предпринимателни кеслерине пенсия ишлер онглары барды. Алай ангылатыргъа керек болур – былайда сёз энчи предпринимателни юсюнден тюйюлдю.

Бу мен айтхан затланы бери бизге келгенлерге ангылатып тебиресенг: «Сиз бизни алдамаймысыз, кертими айтасыз?», - деп, къайтарып-къайтарып сорадыла. Андан сора да, налог инспекциялада эсепде тургъанла Пенсия фондда да экинчи кюн окъуна эсепге тюшергге кереклисин билмейдиле. Уллу кёллюлюк этип, заманларын оздурадыла. Ала уа, законнга кёре, Пенсия фондха къаллай бир ахча ётдюргенлерине кёре, биле турургъа керекдиле. Аны тёлей турмасала уа, айтхымма, стажлары да боллукъ тюйюлдю. Заман озул кетсе уа, ол затланы тюзетирге къыйынды.

- Кесинг да белгилегенсе арт кезиуде законла тюрлене-тюрлене тургъанлардан. Газет окъуучуларыбыз эс бурурча нени юсюнден айтыргъа боллукъса?

- Шёндю кёп болмай бу жылны апрель айында пенсияланы юсюнден жангы закон къабыл этилгенди. Анга кёре, ким болса да бир адам, Пенсия фонд бла келишим этип, ары ахча ётдюреди. Ол ахчаны бир жылгъа тёлергге керекли ёлчемини бек аз эки минг, кёбю уа онеки минг сомду. Ангылагъан адамлагъа бу законну иги жерлери кёндюле. Бу мен башында айтхан ахча уа не ючюн тёленеди? Адам кесине пенсияны ишлер ючюн. Аны ишлеп тургъанла, ишелемегенле да этергге эркиндиле. Жаланда Пенсия фонд бла келишими болургъа керекди. Къырал ишде ишлегенле уа аны бухгалтерияларында тёлеп къояргъа онглары барды. Ол ахчагъа процентле къошула барлыкъдыла. Бу затланы этер ючюн, банкны да адам кеси сайлайды. Алай ол къырал банк болса игиди.

Бу ахча ёлчемни ким къалай сюйсе да, алай тёлергге эркинди. Сёз ючюн, экю неда онеки минги бир жолгъа, неда айлагъа юлешип, жылны ичинде бир ненча кере берирге боллукъду. Бу жангы закон 2009 жылда январьдан сора кюч алдыкъды. Ол болушлугъу бла ишлемеген адамланы кеслерине пенсия мажарыр онглары барды. Сорлукълары болгъанланы, Пенсия фондха келип, «Клиентская служба» бёлюмде консультация алыргъа онглары барды.

МОКЪАЛАНЫ Зухура жазып алгъанды.
Суратлар **ХОЛАЛАНЫ Марзиятныды.**

Конкурс

«Заман» газетни - хар таулу юйюрге

Газетни редакциясы «Заман» - 2008 жылгъа жазылыпу» деген конкурс бардырады. Ол мураты - КъМР-ни Федеральный почта связыны управлениясында ишлегенлени 2008 жылны экинчи жарымында газетге жаздырыуну кезиюнде ани тиражюн ёдюрюргге бурулгъан мадарла этиугге кёлдендириудю эмда алагъа болушуугу. Конкурсха почта связыны район, шахар управленияларында, эпледе бёлюмлеринде ишлегенле, почтальонла къатышыргъа боллукъдула.

Конкурсну номинацияси

«Заман» газетте жарым жылгъа жазылгъанланы санына артыкъда кёп къошанла» деген номинация бла бардырылады. Къошулгъанны 2007 жылы 2-чи жарымында 1-чи июльгъа дери жаздырылгъан экземплярланы саны бла тенглешдирилип саналады.

Конкурсну итогларын чыгъарыу

Конкурсну итоглары 2008 жылда июльда, газетлеге жазылыу бошалгъандан сора чыгъарыладыла эмда «Заман» газетде басмаланадыла.

Конкурсда хорлагъанланы саугъалау

Саугъагъа беш жер тохташдырылады.

1-чи жерге - 6000 сом
2-чи жерге - 5000 сом
3-чю жерге - 4000 сом
4-чю жерге - 3000 сом
5-чи жерге - 2000 сом.

Стамбулдан - хорлам бла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеги.

Къудайланы Мухтарны фахмусуна, ёз халкъыны тепсеулерин, кийимлерин, макъамларын жыйып, алагъа саннада жашау бергенине Тюркде эрттеден бла урадыла. Кесине да «Тюрк дуниясы» деп сыйлы ат да атагъандыла. Балетмейстер, хореограф, этнограф Мухтарны юбилейин, фестиваль бла тургъан кезиуде, стадионда белгиленгенде. Ол юн анда «Тюрк дуниясы» деген халкъла аралы сайий фестивальны президенти, Стамбулну вице-губернатору да сёлешгендиле. Ала, анга уллу хурмет эттенлерин билдирип, мындан ары да уллу жетишимле тежегендиле. Вице-губернатор а, Къудай улуну, тилеп, тепсеттен да эттенди. Сора къазахлыла, башкъортлула, татарлыла, башхала да акъсакъалгъа кесленини тепсеулерин саугъа эттенгиле. Байрамгъа чакъыырылгъан жырчыла, башха къонакъла да, юбиляргъа атап, жырла айтхандыла. Мухтаргъа тюрклю шуёхлары кёп сыйлы саугъала да бергендиле.

Стамбулда жыл сайын башха тюрк тилли халкъла бла тюбешгенин Мухтар уллу ишге санайды. Ала, бир бирлерине сёзлюклени берип, тиллеге юйренедиле, миллет кийимлени атларын да тюз тохташдырадыла. Сёзге, бёрк, чепкен, бешмет деген сёзле кёп тюрк тилли халкълада болгъандыла, атлары бир кесек тюрлендирилсе да, - деп Мухтарны оюму алайды.

Бизни тепсеу коллективе атларын къуру тюрк дуниягъа белгили этип къоймайдыла. Ол фестивальда хорлагъанлары ючюн, Къудай улуну сохталарын Штутгартда (Германияда) бардырыллыкъ тепсеу эришиугге чакъыргъандыла. Дагъыда Мухтар юйретген тырнауузчу Къулийланы Камила уа София шахарда кёргюзтюрюкдю фахмусун. Жылдан-жылгъа быллай фестивальларгъа баргъан жол хакъ багъа болгъаны ючюн къыйындан-къыйын бола барады. Алагъа дайым да болушхан Элбрус посёлокну таматасы Курданланы Узэйирге Къудай улу уллу ыспас этеди.

- Кёлюр жыл Стамбулда халкъла аралы конференция боллукъду,ary чакъыргъандыла, - дейди Къудай улу. – Аны сёз миллет тепсеулени, кийимлени, тепсеуледе хайырланнган реквизитни, бууннгу адет-тёрелени юсленринден барлыкъды. Башхала орус тилде этерикдиле доклад, манга уа тюрк тилде жарашдырыргъа керекди. Хазыр боламырмамы деп жарсып турама...

Алай айтып бошады Къудайланы Мухтар кесини хапарын. Джуртубайланы Махти аны юсюнден айтханча, культурабызны бир сау бутагъын жашаугъа къайтаргъан жашыбыз ол борчдан да тынгылы кётулур деп ышанабыз.

САРАККУЛАНЫ Асият.
Суратланы **А.ЕЛКАНОВ** алгъанды.

ОЮМ

Болургъа эм кёрюнюрге

Ананы умутлары

Не алай-былай десек да, инсанлыкъ бла алып къарасакъ, миллет сезимге жетген кюч жокъду. Мени акъылыма кёре, адам кеси къачындан эсе да миллетини сыйын биймике салады. Аны юсюндеги сёз барса, къарт, жаш да кёзбаусуз аны намысны аллында башын энишге иеди.

Кёп болмай къоншуда хайт деген жыл санда тширыу бла миллетибизни адетлерини, тёрелерини, тилини юсленринден оюмларыбызны айта келгенде, ол былай дегенди: «Тёрт сабий ёсдюреме да, аланы насыплардан мен миллетими келир заманда къадары бла байлашырама. Малкъар халкъым сау-эсен болса, татлы ана тилибиз къанларына сингге, ала жашау юлюшлерин табарла, анга къуана, ёмюр сюрюр деп ишанама. Алай болмагъандан а Аллах сакъласын. Кесими юсюмден айтсам а, жанымы миллетими насыбы ючюн къурман этерикме...».

Мени сартын, ол ниетли адам насыплыды, тёрекге нюрюн жаяды, иги юлгю кёргюзтеди. Кесин сюе билген, башхаланы да багъаларыкъды, намысларын кёрюкдю. Аллайла болм асала, адамлыкъ даражаны сакъларгъа не хазна къолдан кеслин.

Ол миллет ёхтемликни бир жаныды. Халкъны аты иги бла айтылыр ючюн, миллетими бек сюеме дегенден сора да, кёп зат керекди. Аны айтханым, бир-бирде ол иги къуулмаз, ышанмагъа тийишлисича магъана берилмей къалгъан сунама. Аны алайлыгъын биогюнюкде кёп затда кёребиз. Юлгюге, ана тилибизде чыкъгъан газетибизни алып къарасакъ, аны миллетге къуллукъ этиу магъанасына тюшюнмегенле кёп болгъанларына сейир этерчады.

Бир жол жамауат биригиуде миллетибизни жарсыуларыны, кёргю заманда къадарыны юсюнден сёз айтыла, даулаш чыгъа баргъанда, «Заман» газетге керексиз тырман этгенле табылдыла. Мен алагъа: «Башхасын къойсагъыз да, барыбыз да сыйлы кёрген, ёхтемленген ариу тилибизни ёмюрюн узакъ этерге салгъан къыйынын окъуна барсаласагъыз а», - дегенимде, миллетибиз ючюн «жагъасын жыртдыргъан» жаш адамладан бирлери, тюйюш бет алып, къатыма жуукъ келип, кёзюме къарап: «Тилинги да, сени да!...» деп къыжыкъларгъаны биогюн да эсимден кетмейди.

Аллай адамланы миллетлерине сюймекликлерин не затда кёрюрге боллукъду? Байлыкъларында, политика даулашладамы? Ана тилге намыс, сый бермегенле миллет адамы боллалыкъмыдыла? Ана тилинде сёлешмеген, жаза билмеген къулукъчу миллетни сейирлерин къуруларгъа жан атар деп айталлыкъбызмы. Кертиди, адам ана тилин билмегенликге, Ата журтун сюеригди, аны къуллукъ этерикди. Алай таулу атадан бла анадан туугъан адамларыбыз кеси тиллерин билмей эселе, ана аны испассы этедиле. Аны юсю бла миллетлерин сюймегенлерин, багъаламагъанларын кёргюзтедиле.

Ким терсди?

Бусагъатда, хар билимли адам 2-3 тыш къыраллы тил билирге керекди деген заманда, кеси тилин билирге уллу кёллю болгъан алим, инженер, врач, устаз, депутат, власть органлада къуллукъ этгенле миллетлик сезимни къалай ангылай болурла? Кеслерин ёсюрген аналы, ананы сёзлерин ангылаялмасала, кеси кеслеринден уяла уа болмазламы? Ала, баям, 19-чу ёмюрде Кавказда айланнган белгили орус алим Н.П.Тульчинскийни тау тилни юсюнден былай айтханын окъумагъандыла, эшитмегендиле : «Терк областда кёп заманны айланнганым себепли, мени кесими энчи оюмума кёре, Север Кавказда жашагъан миллетлени барысыны тиллеринден да таулу тил ариуду. Ол шатыкды, аны бла бирге уа къулакъгъа, музыкча, эшитиледи...»

Уллу орус халкъны белгили алимлеринден бирлери алай айтып багъа биччен тилибизни унутула баргъаны уа бек жарсыуludу. Бу затда жаланда кесибиз терсбиз. Къабарты-Малкъар Республикамы Парламенти, тиллени юсленриден энчи Закон къабыл этип, малкъар, къабарты, орус тилленги ючюсюн да кёырал тилле деп тохташдыргъанды. Школлада малкъар тил, ана литература окъутуладыла. Университетибизде малкъар тил бла литература бёлюмде устазла хазыр-ланадыла. Гуманитар тинтуулени институтунда малкъар секторда алимлеribиз тилни юсю бла илму ишле жазадыла.

Ала барысы да малкъар тил жашауда кесине тийишли жер табарыла, айнырыла къуллукъ этерге керекдиле. Аллай элледе окъуна кёпле сабийлерине орусча сёлеше эселе, закон бла тилни къалай сакъларгъан. Миллетлик шартда тил биринчи жерни алады дей эсек, сора биз аны къачына неден да сакъ болургъа керек тюйюлбюзмю?

Тас этген тынчы, къайтаргъан къыйынды

Тарыхны алып къарасанг, къаллай уллу миллетле башха халкъланы арасында жутулуп къалгъандыла. Биогюнлюкде аланы атлары окъуна къалмагъанды картада. Кёч болгъунчу, биз андан оюм этерге борчлубуз. Эсимдеди, 80-чи жылларда Венгриядан келген алим, унутмай эсем, аны аты Къонгур эди. Ол, ата-бабаларыны унутулуп къалгъан тиллерин жангыртыргъа юкерешип, узакъ жол жюрюп айланнганды. Тас этген тынч болгъанлыкъгъа, тилни жашаугъа къайтаргъан къыйынды. Аны себепли биз бусагъатдан башлап тилибизге сакъ болмасакъ, миллетибизни ёмюрюн узакъ эталырбызмы? Биз кесибиз айтыучулай, миллетибиз а адеби, къылыгъы, намысы, ишлей билиую, жашау-турмушу, культура, ниет хазналары бла да узакъ ёмюрлю болургъа тийишлиди.

Бек эртте заманладан башлап, бусагъатда да биз-ни гитче миллетибизден къаллай закий адамла чыкъгъандыла. Халкъны аууздан чыгъармачылыгъы аны алайлыгъына шагъатды. Жомакъларыбызны, таурухларыбызны, эски жырларыбызны окъусанг, кеси кесинге сейир этесе, аланы терен магъаналылыкъларына, ариу тил бла жазылгъанларына шагъат боласа. Аллай чемерлик, фахму жаланда уллу жашау сынауу, эртгегили тарыхы, культурасы болгъан халкъда боллукъду. Бу аламат ариу макъамлы, терен магъаналы жырла, таурухла таулуланы бирликге, ариу жашау этерге, туугъан журтну душмандан къоруургъа чакъырыгъандыла. Аланы хар сёзю жюрек кыйынгы къалыратады.

Аллай культурасы, адабияты, тарыхы болгъан халкъ кесини айныу жолунда кёп затха шагъатды. Анга кыйын сынауладан ётерге тюшгенди. Болсада адамлыкъ даражагъа къачан да уллу магъана бергенди. Аны алайлыгъын биз миллетибизни иги адамларыны юслеринде кёребиз. Сёз ючюн, Бахсан ауузунда Орусбийланы, Малкъарда Абайланы, Холам-Бызынгыда Шаханланы, Чегемде Малкъарукъланы кишиликлерин, миллетни намысын кётюргенлерин биз биогюн ёхтемлик бла айтабыз.

Аны бла байламлы мени эсиме быллай шарт тюшгенди. 70-чи жыллада ботаниклени экспедициясы, Грузиядан келип, Огъары Бахсанда ишлегенди. Аны алимлери ишлерин бошап, кеслерине кетгенден сора ала жашап тургъан школну ол замандагы директору Теммоланы Хамзатха архивлеринде табып былай магъанасы болгъан документ жибергендиле. «...Грузияны бир патчахы, кесине къажау сюелген князьны терслеп, аны иелигинде болгъан жерлени сыйыргъанды. Бир ауукъ замандан ол патчах ёледи. Аны орунуна келген патчах а къара чёпге тюшген князьны жерлерин кесине къайтарады. Ол кезиуде князьны жерлерини чеклерин тохташдырыргъа деп бир къауум адам Тау артындан Элбрусха келгенди. Ала ол мургъанлы Орусбийланы Исмайылгъа келечи жиберип айтханда, ол алагъа былай жууап бергенди: «Ара Кавказны акъ башлы тауларыны бери жанында сиз жерибиз барды деп бир заманда келмегиз, чек да излемегиз, акъ башлы таула сизни бла бизни арабызда чеклediле...».

Кесимчилик - аман затды

Сёзсюз, миллет аллай адамлары бла кесини жерин, адетлерин, тёрелерин да сакълагъанды. Айтыугъа кёре, Исмайыл тау адетлени, тёрелени устасы болгъанды. Жырланы, таурухланы кёлюндеи билгенди. Ол а аны адамлыкъ даражасы биймике болгъанын кёргюзтеди.

Быллай миллет адамы кеси билгенни башхалагъа да юйретгенди, къалгъанларгъа юлгю болгъанды. Мен элде тамата тёлю айтып кёп кере эшитгенме Орусбийланы бийче кызылары уллу эсе (Огъары Бахсан) жашагъанларгъа тахта кёгетле ёсдюрюрге, жангы юлгюле бла киймиле бичерге, тигерге юйретиучюсюню юсюндеи.

Юйретиучюсю, къайгыларычусу болмаса, халкъ, бир ниетте сыйланы, ариу адетлерине, тёрелерине, намысха сакъ болмаса, кесини миллетлик шартларындан къуру къалмыгъын унутургъа керек тюйюлдю. Ол затха жер-жерли власть органла артыкъда бла кёлайгъыырыгъа тийишлидиле. Депутатла, школланы устазлары, къартла - барысы да, ата-анала бла бир болуп, жаш тёлюню жашауугъа хазырлануу ауух жюгюн тенг кётюрюрге борчлудула. Билимлиле, халкъны аллында къуллукъ этгенле, къолайлы жашаулары болгъанла, мени ким бла да не ишим барды деселе, ала миллетлерин сюедиле, аны жарсыуларына къайгыырадыла деп ким айталлыкъды?! Онглула, къарыуларына базынып, бир жаны-на тайсала, къарысусула не бла миллет болсунла, мюлк жюрютюуде кимге таян сынла, кимден болушлукъ тапсынла!

Бусагъатда, ичгичилик, наркомания, саякълыкъ, аманлыкъчылыкъ жашауъна терен сингнге баргъан заманда, миллетим деген адам кеси башындан эсе, жаш тёлюню терс жолдан тыйыугъа артыкъ къыйын саллыкъды. Алайсы миллетни сакъларгъа, келир заманлыбыз ышангнылы болурун жалчытыргъа къыйынды.

ТЕММОЛАНЫ Мухадин.

Окъуучуланы тилеклери бла

Битимлени тауча атлары эм дарманлыкълары

Балханий (Медуница)

Бийиклиги 10-30 сантиметрге жетген, сабагъы тюз ёрге ёсген кырдык маталлы битимди. Тамырлары жан-жанына жайыладыла. Алагъа жуукъ ёсген чапыракълары жумуртха формалыдыла. Гюллери сабакъны чукуюнда бирге жокку боладыла. Битимни гюллери алгъа къызгъылдым, ызы бла уа шакъы бетли, агъар заманларында уа кёк бетли боладыла. Улугъу ууакъ, сыйдам, жылтыраукъ тёп-тёгеректи.

Балханий апрель-май айлада чагъады. Кеси да нарат-нас эм уллу чапыракълы агъачлада ёседи.

Битим минерал веществола бла-марганец, темир, жез, ванадий, калий, кальций-байды. Анда дубиль веществола, кортин, рутин, органика кислотала, бал туз, алкоголидле, полифинолла да тюбейдиле.

● Халкъ медицинада битимни къайнатылып, къайнатылмай да этилген сууну бронхиттен, фарингитден, бронхиальный астмадан, ёпкелери туберкулёздан, ангинадан, фурункулёздан эм терилери ауругъанлагъа ичиредиле. Туберкулёзданауругъан сабийге ол артыкъда иги болушады.

Балханийни кырдыгындан, кючюк чапыракъдан (подороужникден), сапран чапыракъдан (шалфейден), эрмен чапыракъдан (полынь) бирча тенг юлюшле алып эм аланы бирге къатыштыдыргъанда сора аны столова къашыкъ бла бирин эм 1 столова къашыкъ балны 1 стакан къайнар сууугъа къуядыла эм сел отда 5-6 минут къайнатадыла. Сууугъандан сора сюзедиле. Ёпкелери, къууугу ауругъанлагъа, геморройдан къыйналгъанлагъа эм ашардан 15-20 минут алгъа аны столова къашыкъ бла бирерин юннге юч кере ичиредиле.

Чурко (Топинамбур)

Оруслуа анга «земляная груша» да дейдиле. Кёпжыллыкъ битимлени санына киреди. Чёплеу маталлыды, бийиклиги 2-3 метрге жетеди. Тёбенги чапыракълары улладыла, жюрек формалыладыла кыыйырлары быччыны ауузна ушайдыла-хыреземдиле. Битимни баш жанында чапыракълары узунла, жумуртха формалыдыла, зыбыралдыла. Тамырлары картоф формалы тирлик бередиле.

Чурко август-сентябрь айлада чагъады. Гюллери чёпленуюкюлеге ушаш сарыладыла. Битимни «картофун» адамла, къабугъун артып, чийлей ашайдыла. Аны кийик тонгузла бек жаратадыла.

● Медицинада чуркону, «картофларынча», чапыракъларын да хайырландыла. Артыгъыраукъда сахар диабет ауругъа къажау кюрешде. Нек дегенде ол битимде полисахаридле (инулин, пекин, фруктоза), клетчатка, витаминле, минерал элементле, артыгъыраукъда темир, кремний, калий, фосфор, цинк кёпдюле.

Сахар диабетден ауругъан адам чуркону тюрлю-тюрлю формада хайырланса, аны чархында углеводла, липидле тап халгъа кетириледиле. Битимни «картофларындан», чапыракъларындан салат этип, аны ауузланыбдан 30-40 минут алгъа ашагъан адамны къанында 1-2 сагъатдан глюкоза иги кесекге азаяды. Аны себепли сахар диабетден кыыйналгъанлагъа ол битим бек хайырлыды.

Чуркону чапыракъларындан этилген жангы сокну (азыкъ ашардан алгъа 1 столова къашыгъын юннге 3 кере) къаныны басымы мардадан уйгу болгъанлагъа, къан тамырлары иги ишлемегенлеге, энтеритден кыыйналгъанлагъа ичиредиле. Ол ичлери ётгенлеге да хайырлыды. Адамны бир заты сынды зсе, чуркону сабагъын эм чапыракъларын ууакъ туурап, аны сыннган жерге салып байлайдыла.

Жерк (Ольха)

Терекни къабугъу жарыкъюл бетли болады, бийиклиги 20 метрге дери жетеди. Гюллери, сыргъалача, кьысха бутакъчыкълада эниште тагъылып боладыла, эркек эм тиши гюллеге юлешиниедиле. Эркек сыргъала узунла, кеслери да терекни огъаргъы бутакъларында боладыла. Тиши гюлле (сыргъала) кьысхаладыла, зугулладыла. Урлукълары жаймакъладыла.

Жерк чапыракъ этип башлагъанны окъуна чагъады, аны урлукълары август-октябрь айлада бишедиле. Терек аламысында череклени, кёллени жагъаларында ёседи. Къабарты-Малкъарда жеркни юч түрюсю тюбейдиле: кёксюдюм жерк, къара жерк, сыргъалы жерк. Жерк терек кёллюю бла агъачлада бешинчи жерни тутады. Аны мебель промышленностьда да хайырланадыла. Таулуда жерк терекни къабугъундан боягъ этип, аны бла жюнню, жюндеи эшилген затланы боягъ тургъандыла.

● Медицинада жерк терекни къабугъун бла гагуларын (шишкаларын) хайырланадыла. Алада дубиль веществола, органика кислотала, гликозидле эм алкалоидле аслам тюбейдиле. Гагуладан эм къабугъдан (къайнатып) этилген сууу иченде къан бар-гъан ауругъа, хронический энтероколитге къажау кюрешде хайырланылады, чегилери колитдеи ауругъанлагъа, ичлери ётгенлеге, жел, жик ауругъагъа жарайды. Тиш кириулери къанаргъа ёч болгъанла жерк терекни къабугъу къайнатылып этилген сууу бла ауузларын чайкъайчайкъай тургъра керекдиле. Терекни гагулары къайнатылып этилген сууу ичи ётгенлеге, аш оруну ауругъанлагъа ичиредиле, жыш чапыракълары бла уа ичин этген жараны байлайдыла.

Жилек (Земляника лесная)

Кёпжыллыкъ кырдык битимди. Бийиклиги 15-20 сантиметрди, тамырлары кьысхаладыла, кёпдюле, сабакъланы сюркелип ёседиле, узунладыла, хар чапыракъы юнге бёлюнюпдю, жумуртха формалыды, кьыйыдыры хрезлидиле. Гюллери уллуладыла, акъыла. Жемишлери уллула тюйюлдюле, кьыр-кьыылыладыла, ариу ийислиледиле.

Битим май-июнь айлада чагъады, гагулары июль-август айлада бишедиле. Жилек жукъа агъачлада, тереклери кесилип кетерилген жерледе, агъач талалада, колкюле араларында, къургъакъ тау бетледе даёседи. Жилекни гагуларында аскорбин кислота, каротин, бал туз, тюрлю-тюрлю тузла, калий, тамырларында уа дубиль веществола аслам тюбегенлери тохташдырылгъанды.

● Жилекни чапыракъларыны гагуларыны, тамырларыны да дармалыкълары бардыла. Медицина илмуну рекомендациясына кёре, диетический эм С витамини кёп болгъан затныча, бауулары, бийрекери, жюреклери ауругъанла жилекни аслам ашагъра керекдиле. Адамны чархын кючлеуде, аш орун-чеги ауругъагъа къажау кюрешде да аны хайыры уллуду.

Халкъ медицинагъа кёре уа, битимни гагулары эм чапыракъларыны къыралтылып этилген сууну кече терлеп онгсуз болгъанлагъа, аш орунда жаралагъа, талакъъа (селезёнка), тамагъы сапрандан ауругъаннга берирге керекди дейдиле. Аны ючюн, битимни къургъакъсытылгъан 3 чапыраугъын 400 грамм исси сууга къайнатадыла эм ол чайны бир кюнню иченде уртланурттлан ичедиле. Къайнатылып, чапыракъладан этилген сууну ангинадан, астмадан, иченден къан келип (дизентерия) ауругъанлагъа ичиредиле.

Артиш

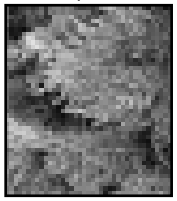

(Можжевельник)

Жерде сюркелип ёсген юлююдю. Къабарты-Малкъарда аны юч түрлюсю тюбейди: къазакъ артиш (можжевельник казацкий) терекле тюплеринде, жерде сюркелип ёседи; сюркелип ёсген артиш (можжевельник стелящийся) тауланы мылылыкъ аз болуучу кюнлюм бетлеринде болады, бутакълары тауну кёнделенине жайыладыла, кеслерини да чапыракълары-ийнелери бирсилеиниклеиде эсе иничкедиле эм жютюдюле; узун чапыракълы- ийнели артиш (можжевельник длинно-хвостый) кюнлюм бетледе бетеди.

Юлкюню бутакъларыны къабукълары къаралдым-кюл бетлиледиле, чапыракълары жалпакъладыла, шинжи маталгъыладыла, урлукълары уукъладыла эм тёгрек-эгуллечукъладыла. Битим къургъакъ, юзмез жерледе, къысыр къаалда да ёседи.

●Артишни биржыллыкъ жаш бутакъларыны эм аланы чапыракъларыны дарманлыкълары бардыла. Аладан этилген сууну адамны жел болгъан жерине сюртедиле. Ол безгекге, къурушхан, тутхан ауруулары болгъанлагъа жарайды. Суулачланлагъа, чачны тюшюуюне къажау кюрешде да хайырланадыла аны. Юлкюню ууакъ тууралгъан чапыракъларын, сары жау бла къатышдырып, аны къотурла, кичигеннлери тохтамагъан, темиреу болгъан жерлеге сюртедиле, гуммусланы кетериуде да хайырланадыла.

Эсде тутаргъа! Артиш кючлю ууу болгъан битимди. Андан этилген сууну ичерге тюше эсе, бек сакъ болургъа - врач бла тынгылы кенгеширгe тийишлиди.

Басмагъа **АППАЙЛАНЫ Мусаубар** хазырлагъанды.

Телефондан кесинги сакъла!

Мобильниклени хаталарындан

сабийле аман окъуйдула, абаданла уа эртте къартаядыла

"Сенсорлу экран! Беш мегапиксельли камера! Интернет эм блютус!» - деп кыычырадыла мобильный телефонланы махтагъан рекламачыла.

«Мыйыны кёпгени, ДНК-да бузукъулукъла, эсни бла жукъуну проблемалары, депрессия, Альцгеймерни ауруу», - деп жууаплайдыла ол түрлю рекламагъа алимле.

Хау, сотовый телефонла чыгъарадыла башда айтылгъан эм кёп башха түрлю кыыйын ауруулана да. Болсада бюллай бир шартны да айтыргъа керекбиз: адамны саулугъуна мобильник хата келтиреди деген хапарны юсюндеи алимлени даулашлары алыкъа тохтамагъанда, ала алыкъа бир оюмгъа келишалмагъандыла («КП» **алимлени түрлю-түрлю оюмларыны юслеринден жазгъанды, 16-чы апрельде чыкъгъан номерге къарагъыз)**. Мобильникни адамны саулугъуна хатасы жетеди дегенлени ийнандырырча шартлары, бирсиленникледен эсе, кёпдюле. Кезиулю сынауну итоглары кёп болмай басмалаггандыла. Лос-Анджелеседе Калифорния университетни эм Данияны Орхус шахарында университетни алимлери 90-чы жылланы ахырында туугъан 13 минг сабийни саулукъларын тинтгендиле. Аны кезиуонде ачыкъланганыча, аналары ауур кезиулеринде мобильник бла бир кюнню иченде бек азындан эки кере окъуна жаншаггандан туугъан сабийчикленн 54 процентини айныуларында бузукъулукълары бардыла! Ала бек сиркиуле боладыла, тенглери бла кеслерин тап жюрюталмайдыла. Тууулгъунчу окъуна, мобильникни заранын сынагъан сабий телефонну кеси да хайырлана эсе уа, саулугъуна тюшерик хата 80 процентге кёбейирикди.

Гылыу чычханланы ауруулагъа чыдамлылыкълары къарыусузлана барады.

Бу жангылыкъны юсюндеи **Электромагнит жаны бла къоркъуусузлукъну арасыны директору, Ионизацияндан башха түрлю излучениялардан къоруулауну россейли миллет комитетни председателини заместители биология илмуланы кандидаты Олег Григорьев** хапар айтады. Мобильникле адамны саулугъуна къаллай хата этгенлери бла байламлы проблемала бла ол кёп жылладан бери кюрешеди. Григорьев урунгган Ара уа бусагъатда Бордода университетде коллегалары бла бирге сынау ишленни бардыра турады: мобильникле гылыу чычханланы эм аланы тёлюлерини саулукъларына къаллай заран тюшюрлюклерин сынайдыла.

- Ма дагъыда бир шарт: бизни алимибиз, тинтиле түргъан чычханланы имунный системаларына болгъан осал жанына түрлениуле мобильный телефонну хатасындан чыкъгъанларын билгенден сора, кесини мобильнигин арталлыда хайырланмай кьойгъанды!

- Олег, мен сени бла тюбешир ючюн, сотовый телефонунга сёлешгенме да?..

- Мен жаланда хендс-фри гарнитурасы болгъан телефонну жюрютеме биргеме.

Аны ол жууабы уа алимле бизни аллай бош къоркъутургъа кюрешмегенлерине мени толу иймандыргъанды. Ала сабийлени юслеринден къайгъыыуларын, жарсыуларын бусагъатда биотюн къаты нек айтадыла? Аны анчылагъан кьыйын тюйюлдю-шёндю ёсюп келген тёлю мобильниклени туугъан заманларындан окъуна хайырланып тебиредиле.

Сабийчиклеге сотовый телефонну зараны абадан адамдан зсе игида кёп тиеди. Трубканы сабийни башына ётген электромагнит кючю, абаданланы башларына киргенден эсе, игида асламды. Нек дегенде сабийни мыйысыны къоруланыу онглары алыкъа къуралып бошалмагъандыла, баш сюеги алыкъа бек жукъады. Ёсе турған организмни бийик нерва системасыны процесслерини къуралыуларында уа электромагнит толкъунну магъанасы бек уллуду. Сабийни чархыны андан ары айныуына да мобильник заран жетдиргенлей турлукъду: шёндюпю жаш тёлюню телефонну хайырланыу стажы, биогюннгю абадан адамныкъындан эсе, кёп боллугъ баямды. Ала бла бирге уа, сотовый телефонланы къоркъуусузлукълары бла байламы битеу тергеуле, абадан адамланы онглары эсге алынып этилгендиле, сабийни аллай онглары заранда эс бурулмагъанды.

- Электромагнит толкъун адамны чархында къаллай түрлениуле этерге боллугъну юсюндеи белгили шартланы эсге алып, бизи сотовый телефонна адамны саулугъуна заран келтирликлерини юсюндеи 2001 жылда окъуна айтып юкерешгенбиз,-дейди Григорьев. –Биз айтхан оюмланы эсге алып, Саулукъ сакълау министерство 2003 жылда жаш тёлюге трубканы хайырланыргъа жарамазлыгъыны юсюндеи билдирген къауум мадарла этген эди: энчи жаращдырылгъан мардалада «18 жыллары толмагъан адамларгъа, ауурлукълары болгъан тиширылагъа, жюрек-къан тамыр системаларында жалгъан болушлукъчулары болгъан саусузлагъа хуржунда жюрютюлген радиостанциланы узакъ бла жалны ичинде хайырланыргъа жарамагъаныны» юсюндеи айтылгъанды. Болсада ол түрлю эсгертиулеге тиймишлисича эс бурулмай къалгъаннга ушайды.

Россейли алимле 5-6 жыл мындан алгъа эс бургъан осал ишле хаталы болгъанларына шёндю бардырыла тургъан тинтиуле шагъатлыкъ этедиле.

- Мобильникле бек алгъа неврапаны, ара нерва системаны ишлеулерин буздыла,- дейди Григорьев. –Тюзюн айтханда, аллай түрлениуле радиоволновый ауруну башланыуларыдыла.

Ионизация этмеген излучениялардан къоруулауну россейли миллет комитетини специалистлери майда «Сабийле эм мобильный телефонла: келир тёлюлени салулукъларына къоркъуу тюшюп турады» деген темагъа доклад жарашдырыргъандыла.

Анда тюзюнлей былай айтылгъанды: **«Мобильный телефонланы хайырлранган сабийлени саулукъларында былай бузукъулукъла чыгъарла деп** сакъларгъа боллукъду: эси къарыусузланырыкъды, эслипиги эниште тюшюрикди, акъыл эм билим алыу жаны бла онглары къарыусузла боллукъдула, ачыуланыучулукъ, жукъуну бузулуу, стресс халгъа тюшюу, санлары къурушуп башлаулары.

Бир ауукъ заман озгъандан сора, быллай ауруула да чыгъаргъа боллукъдла: мыйыны кёбюую, кулакъда эшитиучю эм вестибулярный нерваланы кёбююгери (25-30 жыл санда), Альцгеймерни ауруу, сангырау болуу, депрессивный синдром эм башда мыйыны нерва структуралары бузулуулары бла байламлы башха ауруула (50-60 жыл санда).»

- Биз кесибизни оюмларыбызны къыралыбызны Баш къырал врачы Геннадий Онищенкогъа, Къырал Думаны Саулукъ сакълау жаны бла комитетине, Медицина илмуланы россейли академиясына, Илмуланы россейли академиясына жибергенбиз. Бизни бек биринчи тилегибиз быллайлы-телефону болгъан коробкаланы юслеринде мобильник сабийни саулугъуна, керти да, хата келтирлик зат болгъанын билдирген эсгертиу жазылып болсун, тютюн пачкадача! Специалистлени кёплерини оюмларына кёре, сотовый телефонну саулукъгъа къоркъуулулугъу тютюнден бла алкогольдан тюшген

Специалистлени юйретиулери

Трубкаланы арталлыда хайырланмай къоялмазлыгъыбыз хакъды. Алай мобильникледен саулукъгъа жетерик хатаны иги да азайтыргъа боллукъду. Россейли специалистлени ол жаны бла бир-бир юйретиулери:

1. Мобильник бла сёлешиуню болжалын къысхартыргъа. Бир кюнню иченде 15 минутдан кёп сёлешмесе игиди, аны да бёлюп-бёлюп: 1 минут сёлешгенден сора бек азындан 5 минутну солургъа. Магнит толкъунлары бек сезиучю адамла сотовый телефон бла къаллай бир заманны сёлешгенлерине бютюнда уллу зс бурургъа керекдиле, нек дегенде аланы организмлери электромагнит толкъунладан алайсыз да къыйналадыла.

2. Телефонну бир кюнню иченде къулакъ жанынгда 1 сагъатдан кёп заманны тутаргъа тюше эсе уа, профпатолог эм невропатолог врачларга-специалистлеге жылдан бир кере кёрюнюргe керексе.

3. Аны хайырланмагъан кезиуледе уа мобильникни баштан узагъыракъда тутаргъа керекди. Аны кёкюрекде хуржунда жюрютмегиз. Сумкагъа салып айландырыгъыз.

4. Сёлеше туруп, хэндс-фри гарнитураны хайырланыгъыз.

5. Кече трубканы ёчюлтюп къоюгъуз. Неда, бирда болмаса да, башыгъыздан бек азындан 1 метр узакъылыкда тутугъуз.

Р.С. Бу материал жарашдырыла туруп белгили болгъанлыча, Саулукъ сакълауну битеудуния организациясы россейли алимлени оюмларын дунияны кыыллаларны асламсыны правительстволарына жибергенди.

Юлия СМИРНОВА

«Комсомольская правда» газетни 2008 жылда 4-чю июнюда чыкъгъан номеринден.

Акция

Огъурлу муратла

КъМР-ни Жаш тёлюню эм жамауат биригиулени ишлери жаны бла къырал комитети «Къабарты-Малкъарны жаш тёлюсю - саулукъну жашау хал ючюн» деген акция бардырады. Аны муратыз – саулукъну жашау халны, тюшюн ичгенни къоярча керекли-лисин пропагандалаугъа бурулгъан ангылатлыу ишни бардырыуду.

Июнюда бошаллыкъ акциягъа Элбрус район да тири къатышады. Район администрацияда къырал комитети жаш тёлюню арасында девиантный ишле жаны бла бёлюмюню таматасы Текуланы Аслан, ол бёлюмню специалисти Вадимир Ошхунов билим биринию бла культураны управлениясыны, школгъа дери эмда школ билим биринию учреждениялярны башчылары, право низамны сакълаучу органланы келечилери бла тюбешгендиле.

Район администрацияны социальный политика бёлюмюню таматасы Жаболаны Виссарион бардыргъан тюбешиуде тютюн ичиу дегенча осал кылыкъдан сабийлени бла жашаламаны къоруулар ючюн, ишни тири бардырыргъа кереклисини юсюнден айтылыгъанды. Сабийлени бла акъылбалыкъ болмагъанлары арасында тютюн ичиуню жайылыууну ёлчемини эмда бу ишде законодательствону юсюнден ангылаулары къалай болгъанын ачыкъ этер муратда жашаламагъа бла сатыуалыуда ишлетенлеге соруу бардырыргъа белгиленгенди. Районну акциягъа къатышхан жаш тёлю организациялары берилген тематикагъа кёре, тюрлю-тюрлю басма продукцияны жаяргъа керекдиле, ол санда тюбешиуде кёргюзтюлген наклейкаланы, буклетлени да.

Акцияны итоглары айны ахырында «тёгерек столда» чыгъарыллыкъдыла. Проблеманы сюзюп, школчуланы каникуллары башланнгланлрн да эсге ала, жыйылгъанла саулукъну игилендирген эмда школланы кеслеринде къуралгъан лагерледе солугъан сабийлени анга къатышдырыргъа оноу этгендиле.

А. ТАЛАЕВ.

АЛЬПИНИЗМ

Минги тау жангылычланы кечмейди

Альпинист сезон башланнганды, Элбрус излеу-къутхарыу служба кесини борчларын толтururуга къалай хазырлангнганны юсюнден бизни корреспондентибиз ол службаны начальнигини орунбассары Гюлюйланы Алийни жашы Абдуллах бла ушакъ этгенди.

- Абдуллах Алиевич, ушагъыбызны башында сизни службаны жылны озгъан кезиуюнде ишини юсюнден бир къаум сёз айтсагъыз эди. Къутхарыу операциялагъа кёп керемди барырга тюшгенди?

- КъМР-ни Правительствосуну Председатели Андрей Ярин да къатышып, жылны башында бардырылгъан кенгешибизде этилген оноугъа кёре, Азауну бла Чегетни бетлеринде ишлеген постланы юччлендиririге келишгенбиз. Бу тийреледе арт кезиуледе къар юзюлюуле жолгъуул ачыгъан туристени бла сноубордистени саны кёбейе барады: Къутхарыучуланы бёлюмлери «Элбрустурист» ачыкъ акционер обществода да бардыла. Болсада аланы адамлары мм башха кереклери да алыкъа жетишимсиздиле. Ол себепден а биз алагъа къутхарыу операцияларын бардырыргъа болушлукъ этгенлей турабыз.

Бийылгъы жылда ишибиз, эндиге дери жылладагъындан эсе, тынчыракъды. Озгъан заманны ичинде 20-дан аслам адам къутхарыу операцияgriге барсгъанбыз. Алай, жарсыугъа, лыжачыладан бла сноубордистледен ючеуленни ёлгенден сора чыгъаргъанбыз кыйыйлыкъгъа тошген жерлеринден. Альпинистлени юсюрлеринден айтханда уа, алыкъа ала бизни артыкъ бек кыйынамагъандыла.

- Бу арт жылларда кыйын болумлагъа тюшгенлени аларына Минги тауну тийрелерине тышындан келген лыжачыла бла сноубордистле кёбюрек кек тюбейдиле?

- Энчи жарашдырылгъан трассалада башха жерледе учуу жылдан-жылгъа кенг жайыла барады. Алай бла уа, адамланы жашаулаларына къоркъуу тюшюу да ёседи. Биринчиден, тау бетледе тинтилмеген «тынг жерледе» учхан лыжачыла неда сноубордистле къар юзюлюулени башламчылары кеслери да болуп къаладыла. Экинчиден, аланы жолларында учуучулагъа белгисиз къаялы участокла да чыгъадыла. Ючюнчюден а, жер бла шагъырейсиз адамла, ажашып, бек тапсыз болумлагъа тюшюп да къаладыла.

Биз а адамлагъа энчи жарашдырылгъан трассаладан башха жерледе учмагъыз деп айтыргъа эркин тюйюлбюз. Кертиди, биз аллай жерледе энчи белгилени орнатабыз, лыжачылагъа къар юзюлюуле чыгъаргъа боллукъдуа, деп да эсгертбиз. Алай туристе, асламысында жаш адамла, бизни айтханыбызгъа хазна къулакъ салмайдыла. Ала, кеслерини жашауларына уллу керюнюк жашауларына уллу къоркъуу тюшюргенлеринден сора да, бизге да бек кыйын жумушлану чыгъарадыла.

- Мен билгенликден, альпинист сезон башланнганды...

- Хау, май байрамлада Минги таугъа асламлы ёрлеу болгъанды, анга 120-гъа жуукъ адам къатышханды. Хауа асыры суукъ болгъаны ючюн тауну тёппесине жаланда 10 адам чыкъгъандыла, бирсилери уа, ярь жеталмай, артха къайтхандыла. Ол кезиуде бир тюрлю осал иш болмай къутулгъанбыз. Бу кюнледе уа Минги таугъа чабып чыгъыуда эришиуле къуралгъандыла. Биз трассада саулайда энчи белгилени орнатхан эдик, башында, тауну эки тёппесини орталарында кезде, палаткаланы къурагъан эдик. Къысхасы, эришиуге къатышханланы къоркъуусузлукъларын жалчытханбыз.

Ал тергеулеге кёре, бийыл бизде ёрлеулеге къатышыпрыкъ адамла кёп боллукъдуа. Минги тауну тийресинде болургъа сюйгенле кёбейедиле: турист фирмаладан бла организацияладан заявкаларыбыз бардыла. Ол себепден а биз дайым хазырлыкъда турургъа керекбиз.

- Таулада жарсыулу ишлени не far аллыда болдурмаз ючюн, сиз къаллай мадарла этесиз?

- Тауга ёрлеуню жолларында постланы барысын да юччлендиririге кюрешгенбиз. Юг федеральный округну бийик тау отряды Минги тауда сау сутканы ичинде дежурналыкъ этерикди. Бир тюрлю кыйын болум чыгъын къалса, къутхарыу ишлени аны бла бирге бардырлыкъбыз, ючюбюз да барды.

- Инструктаж къалай къурагъанды, тауга ёрлерикледен ызлемле къаллайладыла?

- Къутхарыу службада оперативный дежурный барды, ол саулай сутканы ичинде ишчи жеринде турады. Регистрация этдириргe келген альпинистле бла ала къаллай изленмени толтururгъа керек болгъанларны бла байламлы ушакъла борчлу халда бардырыладыла: ала карта бла шагъырейлендириледе – къалайлада солургъа, кыйын хауа болум чыгъып къалса уа, къалайлада бугъаргъа боллукъларыны юсюнден ушакъ этиледи. Альпинистлеге хауа болумланы прогнозлары билдириледе, ала бек осалла болсала уа, ёрлеу тохтатылады. Минги таугъа ёрлеуню бек тап кезиую эрттенликди. Тюше дери тауну башына чыгъаргъа онг болмаса уа, адамла артха, энише къайтарылсала игиди. Кюнню экинчи жарымында, тёреде болуучусуча, кюн бузулгъан эсе, аны хатасынан а ёрлеуге къатышханла, жолдан ажашып, тауну, къаяны жарылгъан жерлеринде жолгъуп, кыйын болумлагъа тюшюп къалыргъа боллукъдула.

- Таугъа ёрлерге сюйгенлеге не айтыргъа сюесе?

- Аллай адамла ол ишге тынгылы хазырланыргъа, жолда бара туруп, инструкцияны ызлемлерин алжаусуз толтururгъа керекдиле. Минги тау кюйсюз тауду, жангылычланы кечмейди.

Ушакъны **Анатолий ТЕМИРОВ** бардыргъанды.

Бизге жазадыла

Унутулмазлыкъ такъыйкъала

Уршну аллында жыллада ОСОВИАХИМ деп организация бар эди. Бизде аны бёлюмюню таматасы Аппайланы Абдуллах эди. 1939 жылда организацияны атындан ол Булунгуну комсомолчуларын къыш каникуллада Шыкъыгъа элтген эди. Анда бизни лыжалада учаргъа юйретген эдиле.

Кече къалыргъа уа къонакъбайлагъа юлешедиле. Шыкъычыла бизге бек иги тюбейдиле. Сыйлы ашарыкъла ашатадыла, жылы тёшекледе жатдырадыла.

Эрттенликде, лыжаларыбызны да алып, эл ортасына, тюкен къатына жыйылабыз. Бир нёгерибизни сакълап тургъанлай, къатыбызгъа бир акъсакъ къарт киши келип: «Къалайсыз, чегемли къарындашчыкъларым, кече суукъудан къыйналмай чыкъдыгъызмы? Шыкъычыла иги юконакъбайлыкъ этальдыламы? Жарсыуугъуз бармыды? - деп сорду, Булунгудан, Бызынгыдан да кёп хапар да айтды.

Аны юсюнде къой терицден акъ тону, аякъларында жюн юкълары бар эдиле. Биз да акъылыбызгъа кёре бирер зат айтхан болур эдик. Къарт кеттенген сора тюкенчи Шайланы Аубекир: «Акъсакъалны таныдыгъызмы? Ол ким болгъанын билемисиз?», - деп сорду. Бизден аны таныгъан чыкъмагъандан сора: «Унутмагъыз, эсигизде тутугуз, ол Кязим хажиди», - деди.

Шыкъыда, лыжалада учхандан сора да, бизни гитче калибрли ушкокладан атаргъа да юйрете эдиле. Анда комсомол организацияны таматасы Кязимни кичи жашы Борис эди. Ол бизни Мусос Къошха да элтген эди. Тёрт кюн тургъан эдик биз анда. Уллу заузулукъ алып къайтхан эдик.

Кете туруб а шыкъычылны биз да кесибизге къонакъгъа чакъырабыз. Ала уа жаз башы каникуллада - март айны аягъында келген эдиле. Биз да алагъа къолубуздан келгенича къарагъан, школда спорт эришиуле, тюрлю-тюрлю оюнла къурап, эрикдирмей тургъан эдик. Бир кюн а гара суулагъа да элтебиз.

Совет Союзну заманында жаш тёлюню ариу кылыкъгъа юйретиуге уллу эс бурула эди.

АППАЙЛАНЫ Магомет.
Булунгу эл.

Акцияны итоглары айны ахырында «тёгерек столда» чыгъарыллыкъдыла. Проблеманы сюзюп, школчуланы каникуллары башланнгланлрн да эсге ала, жыйылгъанла саулукъну игилендирген эмда школланы кеслеринде къуралгъан лагерледе солугъан сабийлени анга къатышдырыргъа оноу этгендиле.

А. ТАЛАЕВ.

Жашау халда

Насып бермеген тохана

АЛИМА жангыз къызы Мадинаны кеси ёсдюрген эди. Эри бла бир жыл жашагъанлай, жарашмай, айырылады. Аланы тюйюшюлерини баш сыптауу жарпылыкълары эди. Алима декретте чыкъгъандан сора бютюнда къыйналыргъа тюшген эди. «Сени неге да къолунг ушагъандан не хайыр, юйюнге жетдиралмайса ахчаны? «Кел олтурайыкъ», - деселе тенгленринг, «угъай, мени юйюм барды», - деп нек айтмайса? Киши эсенг, киши бол, хар кимни айтханын этип айланма да. Эрттенликден ингирге дери кирпич ташып, хуна къалап кюрешесе, артда алгъан сомларынгы ингиге жоюп къояса. Энди уста тенглериме ёнкюче ахча тилей уялмай къалай барайым?» - деп тырман этгенде Алима, эри сёз къайтармаучу эди. Аны бла жашагъан жылы он жылча кёрюнген эди.

Инген адамгъа тёзерге, аны къылыкъларын кётюрюрге хар тишириуну да къолундан келмейди. Алима да тёзалмады. Ол ангылай эди къызчыгъына эталлыкъ бек улу саугъасы аны атасы бла жашау этгени боллугъун. Алай къызы ючюн окъуна Алима эрини ингенине тёзерге сюймеди.

Жарлылыкъ...Къызчыгъын ариу кийиндирирге, анга татыулу ашла алырга, не бла да къууандырыргъа излей эди жаш ана. Алай устазны иш хакъы бир затха да жетмей эди. Ёнкючелен башы къутулмай жашай эди Алима. Артда уа репетиторгу ишине тюзелди да, башын кечиндирип баштады. Къызы бла тыш къыраллагъа окъуна баргъан эди.

Къызы Мадина школда иги окъугъаны себепли университетни ингилиз бёлюмюне да къыйналмай кирди. Анда кёбюсюнде къопайлы юйюрледен сабийле жыйылгъан эдиле. Асхат да аладан бири эди. Къызны тилей аны жуукълары келгенлериндe, Алима: «Иги тукъуманды, байды, «хо» деп къоярга керекди», - деди.

Мадина эрге баргъанында, ючюнчю курсда окъуй эди. Эм алгъа къайын анасы, эри да аны къуудан тыйдыла. «Тишириуугъа билим неге керекди? Биринчиден, бизи сени ишлетирик тюйюлбюз, экинчиден а, кёз аллыбызда турсанг сюебиз», - дедиле.

Мадина къызычыкъ тапды. Ёшюн сюпю жокъ эди да, сабийге биринчи кюнден окъуна няня кьарап баштады. Юйде аш этген бир тишириу, быстыр, адыр жуугъан, юйде тизгин жыйгъан – экинчи, сабийге къарагъан а ючюнчю тишириу эрттенден ингиргe дери арыймай-талмай ишлей эдиле. Мадина уа бу юйюрде не зат ючюн тургъанын ангылаялмай эди. Эри айла бла командировкада, келсе уа – эрттенликден ингиргe дери ишинде...

«Ма ана бла бирге заманында университетни бошасам эди, мен да биогюнлюкде ишлеялликъ эдим. Энди уа... не ары, не бери теберге онгум болмай къалды да, - деп сокъурана эди ол. Бир кюн эрине: «Къызчыкъгъа да беш жыл толду, нянясын тапса, ол мени изленген да этмейди, окъуума заочно къайтырмы эдим?» - дегенинде, ол кюлюп къойду.

Бир кюн анасына барып, жашауундан тарыкъды. «Ол уллу ариу юйде былай насыпсыз болурма деп эсиме да келмегенди. Мен нек жашагъанымы ангылаймайма, анам. Кимге керекме мен? Жаланда санга, бир санга. Тургъан юйюмде уа, ёлсем да, тас болсам да, мени жокъ болгъанымы бир адам да эслемезик сунама», - дей эди Мадина.

Анасы аны къолундан келгенича жапсарыргъа юрешеди. Ол репетитор иш бла юрешип баллагъынчы жарлылыкъларын эсгерди. «Ёнкюч ахча алмай мени бир айым озмаучу эди. Ачдан къыйналгъаныны ючюн ашпу ауругъан эди. Энди уа диетада турмасам, аш орнуму ол заманда болгъан жаралары ачылып къаладыла. Хар капегими санга къоратыргъа юрешип, кесим а ол жылда ёлюргe аз къалгъанма.

Къызым, байлыкъ адамны сакъларгъан кючюю. Насыплы тюйюл эсенг да, тёз байлыгъынга... зринг да ингичи тюйюл, наркоман тюйюл – не керекди санга?» - деди. Мадина: «Къалай ангыламайса сен мени, анам? Мен жашаргъа сюеме, жашаргъа!. Ол юйде уа мен шкаф кибикме. Мен а адамма, сау адам», - деп жилады.

Ма алайды жашау: бирле жарлылыкъдан, бирле уа байлыкъдан жилийдыла. Адамны жюреги сейирлик затды: биреуге насыплы болур ючюн, сурат ишлерге, башхаргъа - жырларгъа, ючюнчюге уа жазаргъа, тёрпюючю сабан сюрюрге, бешинчиге адамларгъа багъаргъа... Хар инсан да насыплы болур ючюн, жюреги сюйген иш бла кюреширгe керекди.

Бир-бир тишириула насыпларан аналыкъда табадыла. Бирле уа – байлыкъда. Жашаулары мегъанасын жаланда сюймекликде кёргенле да аз тюйюлдюле. Мадина уа... бир зат да этмейди аны насыплы. Къызыны тюнполлегин эслеп, анасы аны невропатологта элтди.

Бусагъатда Мадина больницадады. Алай врачны айтханына кёре, ол аны кёлюн жарыкъ эталлыкъ тюйюлдю. «Сизни кёлюгюзню, жюрегигизни жарытырыкъ неди – мен билмейме. Кесигиз излегиз», - деди. Ол сёзлени эшитгенлей, Мадина жилады: «Доктор, анама эрийме ансы, ёлюп къаллыкъ эдим. Жаланда мени кёрюргe сюйген, жаланда мени излеген жокъду жашагъан юйюмде. Къызчыгъын окъуна мени угъай, нянясын излейди».

Алиманы жуукъкъла-тенгле кёрселе уа: «Къызынгы насыбы тутханды», - дейдиле, сукъланадыла. Айхай... Юй – ол кюбюрдю. Ол кюбюрню ичиндегиле къалай жашагъанларын ала жаланда кеслери биледиле.

ТАУЛУАНЫ Мадина.

МИГРАЦИЯ СЛУЖБА

Женгилленген жорукъла бла

Россейни Къыраллыгъыны юконюню аллында РФ-ни Миграция службасыны Къабарты-Малкъарда Управлениясында 25 адамгъа къууанчы халда ала Россейни гражданлары болгъанларына шагъатлыкъ этген къагъытла, башхача айтханда, паспортла берилгендиле. Бу жумуш Миграция службаны 16-жыллыгъына да жораланнганды. «Бизни къарыларыбыз бюгюн 25 адамгъа бай болгъанды», - деп беллигелегенди ол.

Виктор Владимирович Миграция службаны республикада Управлениясыны келечилери алагъа буюрулгъан кыйын ишни бет жарыкъны толтururгъанларын да беллигелегенди. Ол юон Управлениясы таматасы Олег Сокуров - «Миротворец» эм специалистле Биттирланы Ханифа бла Курданланы Сакинат «За верность долгу и Отечеству» деген майдалла бла саугъаланнганлары да анга шагъатлыкъ этеди.

Олег Сокуров белгилегенгe кёре, озгъан ёмюрню 90-чы жылларында демегнили Совет къырал чачылгъандан сора политика тюрлениле адамланы бир бирден айырыгъанды. «Бюгюннгю жыйылыу барыбызны да жангъан бир къыралны инсанлары этгенди. Энди бизни бан муратыбыз- Россейни айнытыугъа къарыуубузну аямай, аны даражасын, адамларныы къолайлыкъларын ёсдюрюргеди», - деп белгилегенди ол, жыйылгъанланы алгъышлай.

Ол юон шагъат къагъытла алгъанла барысы да алгъыннгы СССР-ни республикаларында жашагъандыла. Совет Союз чачылгъаны бла уа алагъа тыш къыраллыла болургъа тюшгенди. Аланы араларында Къабарты-Малкъарда туугъанла да бардыла. Сёз ючюн, Алла Сухоно Нальчикде, Виктор Немцев бла Владимир Качуров Нарткъалада туугъандыла.

«Ала бары да «Россей Федерациясы инсанларыны юконден» законнга тийишлиликде тынчыракъ этилген жорукъларгъа (упрощённый порядок) кёре болгъандыла россейлиле, - дейди Россейни ФМС-ни КъМР-де Управлениясыны татамата специалисти Михаил Родионов бизни бла ушагъында. Ол айтханнга кёре, юсюбюздегиле жылны озгъан беш айында управление 350 адамгъа россейли гражданство бергенди, ол санда 18 жыллары толмагъан 72 сабийге да.

Къабарты-Малкъаргъа келгенлени миллетлерини юсюнден айтханда уа, 2008 жылны биринчи кварталында тынчыракъ этилген жорукъларгъа кёре гражданство алгъан 191 адамдан 40-сы оруслу, алтысы къабартылы эм онекиси таулу эдиле. Эзиндан жылда уа Къабарты-Малкъарда тохтагъан 735 адамдан 243-сю оруслу, 56-сы таулу эм 8-си къабартылыла эдиле.

- Республикагъа башха миллетлени келечилери да келедиле, - дейди Михаил Родионов. - Сёз ючюн, озгъан жылда 125 эрменли бла 69 азербайджанлы Россейни инсанлары болгъандыла. Месхетин тюркюле да асламдыла. «Ала республикада озгъан ёмюрню ахырында Орта Азияда къаугъаладан бизни республикагъа къачханладыла. Бюгюнлюкде уа ала къыралыбызны инсанлары болургъа сюйгенлерин билдиредиле. Озгъан жылда 98, юсюбюздеги жылны беш айында уа 43 месхетин тюркюле Россейни инсанлары болгъанларына шагъат къагъытла алгъандыла.

Къабарты-Малкъарда миграция халны юсюнден айтханда уа, бир миллетни келечилери башхаладан кёпдюле дерге жарарыкъ тойдюю, - деп белгилейди Михаил Викторович. - Бизге келгенледен ким къаллай миллетни келечиси болгъанына ахыр да къаралмайды. Ол жаланда законнга тийишлиликде битеу документлерин хазыр этерге керекди», - дейди ол.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Жарсыулу иш

Сноубордчуну излеу бардырылады

Онючончю июнюда Минги тауну тийресинде Новороссийскден келип тас болгъан сноубордчу Алексей Ткаченкону излеу ишле тюнене болтурмакъ хал алгъандыла. Аны юсюнден бизге РФ-ни МЧС-ни Къабарты-Малкъарда Баш управлениясыны пресс-службасыны таматасы Кантемир Давыдов билдиргенди.

Ол айтханнга кёре, излеу ишлеге Элбрус излеу-къутхарыу отрядны 30 специалисти къатышадыла. Ала тас болгъан жашны сноубордда учарча амалла болгъан хар жерде да излейдиле.

Эсигизге салайыкъ: Алексей Ткаченко 13-чю июнюда, нёгерлериндeн айырылып, Минги тауну тийресинде учаргъа эркин этилмеген жерге кеттенди. Андан бери аны юсюнден бир тюрлю билдириу жокъду.

ГЕРИЙЛАНЫ Асият.

Билдириу

Хурметли граждана!

«Единая Россия» Битеуроссий политика партияны Къабарты-Малкъар регион бёлюмюню исполкомуну жамауат приёмный кесини ишин бардыкъды. Ол **Нальчик шахарны Къулийланы Къайсын атлы орамында 7-чи номерли юйде, 4-чю этажда** орналыпды.

Аны Парламентини депутатлары - «Единая Россия» фракцияны членлери- ай сайын хар экинчи эм тёртюнчю байрым кюнледе гражданла бла тюбешедиле.

2008 жылда 17-чи, 20-чы, 24-чю, 27-чи июнюда уа 15 сагъатдан 18 сагъатха дери хакъсыз юридический консультация берилледе.

Соулукълары болгъанла быллай телефонгa сёлеширгe боллукъдула: **(88662) 40-69-15.**

КъМР-ни Культура эм информация коммуникацияла министерствосу, республиканы Жазыучуларыны союзу, «Минги-Тау», «Ошхамахо», «Литературная Кабардино-Балкария», «Нюр», «Нур», «Солнышко» журналланы редакциялары белгили малкъар прозаик, КъМР-ни литература жаны бла Къырал саугъасыны лауреаты, Россейни Жазыучуларыны союзуну члени, алим-литературовед, КъМКъУ-ну профессору **ТОЛГЪУРЛАНЫ Хамитни**жашы **Зейтуннга** аны юй бийчеси **Абидат Зулкъарниевна** ёлгенинде, бушуу этип, къайгы сёз береди.

«Заман» газетни коллективи белгили жазыучу, Халкъла аралы Тюрк академияны академиги, КъМКъУ-ну профессору **ТОЛГЪУРЛАНЫ Хамитни** жашы **Зейтуннга** аны юй бийчеси **МАЛКЪОНДУЛАНЫ Зулкъарнийни** къызы **Абидат** ауушханыны, уллу бушуу этип, къайгы сёз береди.

УЧРЕДИТЕЛЬ:ЛЕ:КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
АЛИКАЛАНЫ Владимир, АППАЙЛАНЫ Музафар (баш редакторну орунбасары), БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйы - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 47-26-22. Жууаплы секретарь -42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика жашауну бёлюмю- 42-67-68,42-24-02.
Экономиканы бёлюмю - 42-66-73.
Культураны бёлюмю - 42-75-82.
Социальный политиканы бёлюмю - 42-66-76, 47-27-59.
Жангылыкъланы бла спортну бёлюмю - 47-26-39, 42-66-71 .
Письмоланы, рекламаланы эм билдириулени бёлюмю - 42-37-94.
Тилманчланы бёлюмю-47-31-28. Сурат алыучу бёлюм - 42-68-72.
Бухгалтерия - 42-30-87
Операторла -47-26-28, 42-39-65.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерациясы басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материаллану авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм аслам информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июнюда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Культура эм информация коммуникацияла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет 1905 жылда Революция атлы республиканы полиграфкомбинатда басмаланнганды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: 42-06-51, 42-19-97

Газетлени рознициягъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады. 21.00 сагъатда къол салыннганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Хучиналаны Ануар, Таппасханланы Аминат - дежурный редактора; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарны орунбасары; Ахматланы Шахида (1-чи бет), Зезаланы Лида (3-чю-5-чи-6-чы бетле), Акушулланы Феруза (2-4-чю бетле) - корректорла.

Тиражы 3750 экз. Заказ № 2008

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5